

# ВОЛЬНАЯ Беларусь

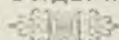
Тыднёвік палітычны  
і літэратурны.

Умовы падпіскі:

На год.....12р. —  
Напоўгода.... 7р. —  
На 1 мес.... 1р. 50к.

Адрэс рэдакцыі і адміністрацыі: г. Мінск Захараўская, 18. Тэл. 776.

Перамена адрэсу 50 к.  
Год выдання II.



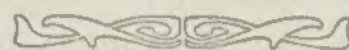
Ніхай жыве Нізалежная Беларусь!

Зьмест №№ 20-21. Лірнік, верш А. Гаруна;  
Дзье страты, стацыя—б—; Цукраварні  
на Беларусі, стацыя Р. Земнечка; Ниволь-  
нік, поэма Ф. Чарнышэвіча; Сон, верш Макара; Ства-  
рэнне бусла, легенда Н. Крачэўскага; Хроніка  
дзёна, вершы І. др.

лінка — ціхі салюка беларускіх зялёных  
далін. Вішневы садок, зялены дуб, язё-  
мін, думкі ратая, бытавыя абразкі селян-  
скага і дробна-шляхоцкага жыцця — вот  
матывы яго творчасці. Ф. Калінка — по-  
эт-хлебароб. У яго песьнях адбіваюцца  
ціхія, задумленыя беларускія пейзажы,  
простыя думкі селяніна-хлебараба, каторы  
рысуе быт свайго жыцця. Яго сум-  
ная і падчас гумарыстычнай поэзія па-  
казвае нам у простых, пішучых фар-  
мах шчырасць душы, парыванні да ча-  
гось лепшага, святлага і сьвяточнага.

Калінка, скончышы усяго пачатко-  
вую народную піколку, рваўся да явукі  
у горад, але варункі жыцця беднага ра-  
тая рэдка каму гэта пазваляюць. У сва-  
ей ваколіцы (Вілейскі павет) ён памы-  
раў беларускае друкованае слова і ідэю  
беларускага адраджэння.

— б —



## Цукраварні на Бела- русі.

(Страніца з гісторыі прамысловасці нг  
Беларусі.)

Быу час, калі на Беларусі рабілі свой  
цукер і ні было патрэбы купляць яго у  
чужой старонцы. Праўда, даўнейшыя лю-  
дзі больш мелі часу, або, праўдзівей ка-  
жучы, больш былі працавіты за нас, бо  
дзеля таго і стараліся ўсе патрэбнае для  
жыцця рабіць у сябе, каб свае грошы  
аставаліся у краі.

Гэтакія разумная эканамічная наста-  
нова прыдалася бы нам і сёння, бо калі  
добра разгледзецца навакол, дык па-  
бачым, што лішнэ многа ўжо мы купля-  
ем, так што пэверда і пэўна можна ска-  
заць: мы больш спажываем, чым  
прадуктуем.

Разумная эканамічная гаспадарчэ-  
ная гаспадарка заводзіцца да таго, каб  
равніваць сваімі сіламі і сваім капіталам  
ўсе тое, што край можа даць, каб змен-  
шыць чужыя патрэбы нам прывоз тых  
прадуктаў, якія або у нас ёсць, хаця і  
ніпераробленыя, або каторыя можна нам  
самым вытворыць.

Адным з такіх прадуктаў у нас ёсць  
цукер. Быу час, калі амаль ні у кожнай  
лепшай гаспадарцы рабілі самі гаспада-  
ры цукер дамовым спосабам, з чаго і пе-  
райшлі з часам да выробу у спецыяль-  
ных хфабрыках. Беларускі цукер славіў-  
ся нават у Польшчы, скуль да нас пры-  
сылалі людзей дзеля навукі цукраварства.  
Вось затым і трэба нам разгледзецца  
уважна у гісторыі нашага цукраварства.

## Лі р н і к.

Хто лірніка з нас знаў? Хто ведаў з нас старога,  
Які с кійком у руцэ ўвесь край наш абхадуў?

Намер, намер сівы! Свой дар панёс да Бога,

Што ліру даў яму і песьню прысудзіў.

Хто бачыў з нас яго, сідзячым на кургане

Тагды, як зачынаў румянiцца усход?

Ен там любіў сыгнаць, што некалі поўстане

І будзе вольна жыць каханы ім народ.

Шуміць вяршынай дуб — падзеі ўспамінае,

Каторых сьведкаю зрабіўся на жыцці.

А лірнік наш стары с шумоў тых сынеў складае —

Рука на корбе сыніць у чароўным забініці.

Праходзіць слава ўся — аб ёй народ забыўся! —

Князі, і воіны, і меські люд, і кмет,

Які ні менш багц старынаю гардзіўся...

І сам ні знаючы, раняе сьлёзы дзед.

А. Гарун.

## Дзье страты.

Вот ўжо другі год, як вясна адбірае  
у нас нашых лепшых людзей. Летась у  
вясну, 26 (12) мая, пайшоу да Бога сьвеч-  
каю М. Богдановіч, а сёгодня у адзін  
дзень, 20-го мая, намерлі двое: К. Кага-  
нец і новы песьняр, малады вясковы  
хлопец, Ф. Калінка (А. Петрашкевіч).

К. Каганец (Казімер Кастравіцкі) на-  
лежыць да пайстарэйшых песьняроў бе-  
ларускага адраджэння. Гэта ён, у пору  
страшэннай нацыянальнай цісмы на Бе-  
ларусі, зьявртаўся да Бога у такіх хва-  
люючых душу словах: «О, Боже, Спасе  
наш! Ты міласць нам пакаж, а паводзі  
мавай нас!» Цяпер гэта песьня пера-  
ложана на ноты... К. Каганец выступіў  
на беларускіх шлях у самую даўкую па-  
ру Александрускай рэакцыі. Сыстэма аб-  
русіцельства была у поўным росквіце. У  
той час, — кажа А. Уласаў, блізка знаўшы  
К. Каганца, — пазвацца гімназісту белару-  
сам было тое самае, што зрабіць вялікі  
чын Муцын Сцявалы, або голым прайсь-  
ці па вуліцы. І ніпрыменна выгналі б з  
гімназіі за такую крамолу, бо для цар-  
скіх чыноўнікаў ні беларусаў, ні Белару-  
сі ні было; быу толькі «істинно-рускіі  
край» с «істинно-рускіімі людзьмі» на  
Беларусі. Але «адбарадатай» прысадаі-

стай постаці Каганца, пасіўшаго дэмон-  
стратыўна кажух і боты і падпіраванаго  
чорна-рускім поясам», ніша А. Уласаў:  
«велью моцнай, ніпарушнай, як скала, ве-  
рай, што «Беларусь трэба падмаць».

К. Каганец, як ідэяна-грамадзкі пра-  
цаўнік, вядомы ні толькі беларускай ін-  
тэлігенцыі, але і шырокім колам дзярчоу  
асвабодзіцельнаго руху 900 гадоу. Ен  
быу адзін с тых, хто палажыў пачатак  
Беларускай Соцыялістычнай Грамадзе у  
900 гадах. Каганец пісу граматуку бе-  
ларускай мовы у той час, як беларускі  
друж быу забаронены.

У творах Каганца адбіваецца старась-  
вецкая Беларусь, атуленая пушчамі, лу-  
гамі, абвешаная казкамі зруйнаваных зам-  
чышч беларускіх князеу. Каганец быу  
сын народу, дух «з беларускай пушчы».

С твораў К. Каганца у «Вольнай Бе-  
ларусі» за 1917 год было надрукавана:  
«Новасадзкае Замчышчо», «Засульскі  
Турэ», «Ваўчок» і «Халера 40-го року».

Ф. Калінка намер на 24 г. свайго  
жыцця. Да апошняго часу, на працягу  
васьмі гадоу, с пачатку у «Нашай Ніні»  
у «Маладой Беларусі» і у «Беларусе», а  
потым у «Вольнай Беларусі» і у «Бела-  
рускім Шляху» спатыкалі мы яго селян-  
скія лірычныя і гумарыстычныя вершы.  
Поэзія яго простая і шчырая, пісаная  
мазольнаю рукою селяніна-хлебараба. Ка-



Цукраварство у Эўропі пачалося у першых гадах 19-аго стагоддзя, перайшло затым у Польшчу і адначасна на Беларусь. Есць сьведчэнні, што дамовым спосабам рабілі у нас цукер яшчэ ў 18-ым стагоддзі: у пісавых кніжках «Сакрэты Гаспадарскія» вельмі часта можна спаткаць парадзі, як рабіць цукер.

Цукраварство на Беларусі расцвіло ў дамовай самадзельнай хфабрыкацыі, каторая, будучы больш даступнай, здавалася быць едзінай формай, у якой цукраварная прамысловасць магла тут адабыць моцны фундамент. Гэтая дамовая самадзельная хфабрыкацыя трывала ў 19-ым стагоддзі каля 30 гадоў, прычыняючыся тым самым да развіцця і праўдавай хфабрычнай гандлевай прадукцыі, яе на Беларусі, так нават і ў Польшчы і на Украіні.

Першая цукраварня на Беларусі была аснова на вёсцы Боцькі, відалека ад мястэчка Тыкоціна ў Беластоцкім павеце. Была яна ўласнасцю графа Яна Патоцкаго і аснова на была адначасна с цукраварнай у Чэвстоціцах (Польшча) і с цукраварнай у Пузьніках (Галіцыйская Украіна). З гэтых трох цукраварняў істнуець цяпер толькі адна ў Чэвстоціцах, каторая так развілася, што лічыцца цяпер адной з найбольш вялікіх у цэлай Польшчы.

Аб цукраварні ў Боцьках маем весткі досыць, прыда, скупыя. Польскі мясцінік «Piast» у 1819 годзі успамінае: «У мястэчку Боцькі істнуець вялікая рукадзельная хфабрыка цукру з буракоў, аснова на панами Мартэном, д'Обінье і Доасан». Як відаць з гэтаго, спецыялісты тэхнікі, абудаваныя і пусціўшыя у ход гэтую цукраварню, былі французы, але калі на праўдзі хфабрыка пачала працаваць—нам нівядома, Есць яшчэ і другая заметка аб цукраварні ў Боцьках у гэтым самым мясцініку «Piast» за 1830 год і датычыць больш самае тэхнікі цукраварства: «станцыю напісаў І. Балза пад загалоўкам: «Аб самых новых паліпцізніках у хфабрыкацыі цукру з буракоў».

Другою хфабрыкай цукру на Беларусі была цукраварня ў Малодзі, Кобрынскага павету, аснова на працаваў пана Александра Скірмунта ў 1830 гаду. Дата гэта ўжо пазная, бо ў двух аддзельных выданнях знаходзім аб тым весткі. У біяграфіі Александра Скірмунта, памешчанай у польскай «Энцыклопедыі» Оргельбранда, як і ў польскім «Слоўніку Геаграфічным», успамінаецца, паміж іншымі яго заслугамі ў развіцці роднай прамысловасці, і заслуга развіцця краевага цукраварства. З гэтых двух выданняў і даведываемся, што цукраварня ў Малодзі спалілася ў 1835 годзі.

Менш яшчэ маємо ведамасцей аб двух другіх цукраварнях, якія ў гэтым самым часі асноваваліся: адна ў Карэлічах, Навагрудскага павету, а другая ў Дабосьні, Бабруйскага павету.

Аб цукраварні ў Карэлічах маем ведамасці с польскай кніжкі: «O domowym wyrobie gallopowanego cukru z buraków oraz o uprawie buraków na Litwie». Кніжка выдана ў 1837 годзі, як сказана ў прадмові: «дакуючы асновацелям першых хфабрык гэтаго гатунку на Беларусі, а асобна найбольшай і найпрыгажэйшай у Карэлічах». Значыцца ў 1837 годзі хфабрыка ў Карэлічах працавала ўжо, аднака відама, што ні патта адбегла яна ад на-

чалаваго простаго ўстройства, ні кажучы ўжо аб тым, што ні патта на шырокую ногу была яе на праўдзі пастаўлена. Апіраемся ў гэтым на ведамасці, што кіраўнік яе, д'Обінье, ў 1838 г. карыстаўся з гэтых самых прылад і спосабаў, якія ужываліся тагды і ў дамовай гаспадарскай прадукцыі цукру. Александр Ельскі так пісаў у 1883 годзі аб цукраварні ў Карэлічах: «Была тутак прад 40 гадамі вялікая цукраварня, закрылася аднак с прычыны відахвата дроу на паліво».

Цукраварня ў Дабосьні, Бабруйскага павету, відама нам с заметкі 1881 г., друкаванай у польскім «Слоўніку Геаграфічным»: «Прад 30 гадамі істнавала тут першая і едзіная ў значным разьмере цукраварня, а цукер Булгака відамы быў шырока».

Трэба адзначыць, што паміма гандлевай прадукцыі цукру на хфабрыках, дамовая гаспадарская прадукцыя ні толькі ні спынялася, але нават рабіла канкурэнцыю і вялікім цукраварням. Пробы, каторыя добра удаваліся, шмат кейкак аб цукраварстве, якія давалі найбольш простыя і эканамічныя спосабы прадукцыі цукру, урашці, нават мода на гэта, зрабілі тое, што дамовая гаспадарская хфабрыкацыя цукру развілася буйна і пачала прыцягваць ахвочых людзей да навукі і спецыялізацыі ў гэтым.

Творцам дамовай гаспадарскай хфабрыкацыі цукру на Беларусі быў Кароль Шпакоўскі, памешчык з Гродзеншчыны. Каля 1835 года Шпакоўскі ясна зразумеў, што гаспадарка на Беларусі відаецца вельмі прымітывным спосабам, без укладывання працы ў яе, без стасавання новых тэхнічных спосабаў, а калі яшчэ паехаў за граніцу ды пабачыў, як там прамысловасць падносіць высока сельскую гаспадарку, пастанаўіў хоць у малым разьмере стварыць нешта падобнае і ў сябе. І вось, дзеля таго, адкрыў у сваёй вёсцы, Вічках, дамовую хфабрыку ды школу цукраварства. Так апісвае дамовую хфабрыкацыю цукру польскі «Tygodnik Rolniczo-Technologiczny» 1838 г. у № 33. Вучні Шпакоўскаго, Нарбут і Малахоўскі, са сваіх вырабоў цукру насылалі пробы на накіз у Варшаву. У гэтым самым 1838 г. памешчык з Гродзеншчыны, Антон Корыбут-Дашкевіч, пачаў у мястэчку сваім, Рывках, рабіць цукер з буракоў, а пасля прынімаў на навуку людзей, якія хацелі навучыцца гэтай хфабрыкацыі. Польскі «Tygodnik Rolniczo-Technologiczny» с 1849 года гэтак піша аб цукраварстве на Беларусі: «Хфабрыкацыя цукру з буракоў настолькі важная, як з боку значэння краевай эканоміі агулам, так і з боку павышэння вартасці зямлі, а за тым і даходаў сельскай гаспадаркі, што абавязкам кожнаго земліна есць павіннасьць на столькі можна старання нашырыць гэтую новую галіну сельскай прамысловасці».

Вельмі можа быць, што істнавала шмат другіх дамовых цукраварняў, але да нас дайшлі толькі глухія весткі, якія параскіданы скрозь у гадавіках старых часопісаў. З гэтых часопісаў маем весткі аб цукраварнях: у Кавешыцах Ромуальда Шпакоўскаго, у Боратычах Шэмета, у Любешові ксёндза Антона Мошыскаго ды ў Вадовічах—Эмілія Оскеркі.

Дайшла да нас такія вестка, што ў 1838 г. асноваўся хаўрус дзеля будовы цукраварні. Да хаўрусу, паміж іншым,

прыступілі: Марцінкевіч, Жаба, Моржынікі ды граф Леу Путткамер. Цукраварня гэта аднака аснова на ві была дзеля таго, што былі вялікія труднасці ў сабранні грошы на аснованы фонд. Як памятка пасля гэтай нісенаванай цукраварні астаўся: «Устава Віленскай Кампаніі для вырабу цукру з буракоў», зацверджаная праз Гасударсцвенны Сэнат 2 траўня 1838 г. за № 35278.

Калі дамовае цукраварство пачало хіліцца да упадку, вялікі дзень у развіцці краевай беларускай прамысловасці, Александр Скірмунт, асноваў у 1860 г. адну з найвялікшых цукраварняў у Парэччы, Пінскага павета. Гэтая цукраварня была паровай, мела найлепшыя і самыя новыя прылады, якія былі тагды ў Эўропі. Адны машыны каштавалі больш за 50 тысяч рублёў. Праз дзень-ноч перараблялі ў ёй 1320 пудоў буракоў і прадуктавалі 60 да 70 пудоў цукроваго пяску. Буракі сеялі на часці ў Парэччы, на часці ў Альбрыхтоў ды нават куплялі ў суседніх мястэчках. Лік буракоў, якія перараблялі ў 1877 г. быў 143370 пудоў. Пры добрым ураджэю дзесціціна зямлі ў Парэччы давала 100 бочак цукру на 16 пудоў, што становіць 1600 пудоў, с каторых чысты даход з дзесціціны быў 140 рублёў. Развіццю цукраварні спрыяла блізкасць рэчкі Ясельды. Гадавы даход с цукраварні даходзіў да 23 тысяч рублёў. Насяля 19 гадоў істнавання, цукраварня гэтая згарэла да шчэнт у 1879 годзі.

Апошняй цукраварнай, закрытай на Беларусі, была цукраварня ў мястэчку Івань, Слуцкага павету. Цукраварня гэта працавала найдаўжэй на Беларусі. Аснова на ў 1838 г. дзятывала да 80-х гг. 19-аго стагоддзя. Маентак Івань мае вельмі добрую ураджайную зямлю і належаў спачатку да князю Радзівілаў, пасля да князю Вітгенштэйнаў, ад каторых перайшоў да прускіх князю Гогэнлоў. Цукраварню ў Івані трымаў у паслосы Корказовіч, дырэктарам хфабрыкі быў Гладкоўскі; закрылася яна пасля сварак за прадукцыю буракоў паміж Протасевічам і Корказовічам. Так піша польская «Gazeta Cukrownicza» з 1911 года № 11. Апроч Івані буркі сеялі ў суседніх Мецівічах і ў Дохтаровічах. Калі расійскі ўрад прыказаў князю Гогэнлоў прыняць расійскае падданства, або распрадаць маенткі яго на Беларусі, сывава была так накіроўвала прах расійскіх чыноўнікоў, што маенткі былі распрададзены за безцэннак прымусява, прычым, было пастапоўлена прадаваць гэтыя маенткі толькі «істінно-рускім» людзям. Вось такім парадкам купіў маентак Івань нейкі Кар'якоў, каторы цукраварню скасаваў, а на мойце яе паставіў «больш патрэбную» бо менш клапатлівую—вінакурню.

Цукраварні ў Парэччы і ў Івані зачынілі гісторыю 50- гадовай цукраварнай прамысловасці на Беларусі.

Кароценькая гісторыя цукраварства на Беларусі паказвае ясна, што наш край можа мець свой цукер і што пры добрым развіцці хфабрыкацыі можна было бы карыстацца ўсюды ў нас сваім уласным цукрам.

Калі нашая Беларусь стане на свае уласныя ногі, калі стане на праўдзі нязалежнай, можна больш чым спадзевацца, што цукраварство ў нас адродзіцца ізноў і разавецца багата.

Інжэнер Ромуальд Земкевіч.

Менск 15 траўня 1913 г.



## Нявольнік.

(Гістор. № 19)

III.

У полі шырэй, дзе бітва была,  
Дзе лужамі броу паміж трупаў цяла  
І евічу паранены волк у «й.  
Настаў безканечны, безмерны спакой.  
І у ночы, як месяц на небе блішчаў,  
Здавалася, кожны на небо глядзеў  
З лежачых у кучах ваяк-смерцівацоў  
І думалі: «за што прадіваецца кроў?  
За вошта так многа і гора і сьлез  
І гіне надзея на шчасце, на моц?»  
Глядзеў і ўсе клікаў сьвятую любоў  
Жыццёва, без скаргі, без енкаў, без сьлез.  
А месяц сярэбны гараў і зіну.  
«Усе гэта нядобра і сьмута», шантаў:  
Ой, людзі! ўсе вы на сьвіці браты,—  
Завошта жна смерцівам прыходзіць сюды?  
За што сваю душу нагамі таптаць.  
І жыцце дарэмна свае каратаць?»  
Спакой безканечны пануе увакруг...  
Габраўшы ваякаў сваіх і усіх слуг,  
Крануўся да замку ўладар Браніслаў,  
Вясёлы і рады, што шчырыце паслаў  
Яму міласэрны Збавіцель у вапне.  
Сядзіць ён цяпер на прыгожым кане  
І вярэка сьціскае свой меч баявы,  
А думкі ніяк ні лятаць з галавы  
Аб замку, аб роднай каханай дачце.  
І дзержучы меч свой у той жа руцэ,  
Ён знае дае войску зьбіранца у пуцэ.  
І рантам, як вецяр ўмее дыжуць,  
Лёжачы, як арлы, на вапях удалыны,  
Аж ныл закрывае сабой усе канцы.  
Паудневае сонца нічэ... Духата.  
Ічыцца дружна, і толькі варэга  
Яшчэ асталася да месяца ўсяго.  
Задумаўся князь і на думцы у яго  
Устае-ўзрастае трывога-пуда  
Вось рэчкі ўжо паказалася вада,  
І заяк высокаю вежай бліснуў.  
Зірнуў князь наукола, на замак зірнуў  
І штосьці у сэрцы агнем запякло.  
Раздумьё на вум у яго напызло,  
І смутак засеў схаладзелы у душы.  
«Спачыць-бы, хлапцы, у лясной нам цішы,  
Пара аддыхнуць бы! Гэй, хлапцы, хутчэй  
Зьлезайце с патомленых ваяцканей!  
Прыпыняю на хвілю; тут зробім як раз...»  
Раптоўна прамовіў, уздыхаючы, князь.  
І ў момант гатовы былі малайцы,  
Паселі, гутораць сабе удалыны:  
«Яка сьнякота! Напіцца-б вады..  
Хадзем, пашукаем на поплаў туды.  
Хутчэй, Савасціян!»—«Ні пайду я,  
Грыгор.»  
— «Я буду ахвочы. Ну, гайда, Прахор...»  
І коўш у ваякі у руцэ мелькаў.  
Устаў с траўкі другі, пацягнуўся, зіхнуў  
І ў момант праналі у яловым кустох,  
Ажно зашумеў пад нагамі іх мох...  
Пад голаў свой сурдут уцягнуў падаслаў,  
Прылег Браніслаў і чуць-чуць задрэмаў.  
І гэтак усе войско знаходзіць спакой.  
Ніхто ні гаворыць ні с кім між сабой

Прыціхлі ўсе і ўсе паляглі,  
А дзень расьцізае свой сьпек на зямлі.  
— «Што там ты убачыў? Чаго ты,  
Прахор?»—

Ай—яй! А вун Янка, глядзі і Грыгор..  
Чаго яны пруща? Ты бачыш, Дземьян?»  
— «Чаго вы?»...— «Маучы, ні маў  
гаварыць.

Пры лесі якая сь там парачка сьвіці.  
Зірнулі—Андрэй там, здаецца, ні што..  
Ці бачыш?»—«Пакінь размаўляць,—на  
што?..

А хто з ім?»— «Ні ведаю добра і сам:  
То кляжыа, ці што, паказалася нам..  
Скажы няводзі, Прахор, набегай  
Адно толькі хутка, адно пасьпешай!  
Пазнаем, як сьветласьць прыкажэ яго,  
Нам бацька, нам князь, а няпер нікаго  
Ні сьмейце, браткі, у гэтым выдамінь.»  
— «Ну, ладна,—мы ляжам. Ваякі, так  
і быць.»

— «Уставай, наша сьветласьць, нам  
князь дарагі!»

Пачуў Браніслаў ад ваякі—слугі,  
І, вочы адкрыўшы хутчэй, занятаў:  
— «Што маеце? Чаго мне дрэмаць на-  
мешаю?»

Слуга павярнуўся і, глянуўшы у бок,  
Насіў у трывозе прамовіць так мог:  
— «Ой, мудры наш бацька! Пазволь га-  
варыць:

На краю у лесі пад кустыкам сьвіць  
Хлапец і дзлужына. То бачылі мы  
І самі ні знаём, ні вераць вумы..  
Здаецца Андрэй там наш, верны, «Ліхі»  
С сьвятаейшаю дачкою вайшаў...»

— «Хто там такі?»  
То кляжыа Галіна?! Ні можа то быць!  
Што пачуцім? Даволі, пакінь гаварыць!  
І сьвіцца ні можа надобнае у сьне..  
Хто бачыў—вазі прывісьці да мяне!  
Слуга адыйшоў.. Зноў прылег Браніслаў.  
Цяпер, як уперад, ён ужо ні дрэмаў,  
А думку трывожную у сэрцы сьнаваў.  
Віхор зашумеў, здрыганулісь кусты  
І гнуцца галіны біроз і лісты.  
Дзень к вечэру бліжэй пачаў падплываць.  
І досі дружны ўжо аддыхаць.  
Як слова сказаць, малайцы паднялісь,  
Сядлаюць каней. Тут як раз раздалісь  
І гоман і крыкі. Між цемных кустоў  
Із лесу выходзяць няці-нэсьці малайцоў,  
За імі ж,—хто можа паверыць вачам?  
Княжая дочка скузь зьявілася там?!  
Ідзе і сьлязіні спадаюць з вачэй,  
А сьледам за ёй пасьпешае Андрэй.  
Пад вартай сваіх жа дружкаў-ваяк.  
І, відна, хлапец ні спужаўся ніяк,  
Бо зорка вачамі наукола глядзіць,  
Быць гэта ніпрауда, быць гэта ўсе сьвіць.  
І сьмех на губах у яго зазіяў,  
Як верных таварышаў ён увідаў.  
«Ні гневайся, князю наш мудры, на нас!  
Паверыць усяму настае ўжо час.  
Вось родная дочка прэд бацькам стаіць.»  
Падвеўшы віноўных, зачаў гаварыць  
Алён уладар і з ваяцканей вярнуўся

Да сьветлага князя. І князь мудры той,  
Ні змогіны зьлісьці боль у сэрцы сваім,  
Вялеў надыйсьці тром хлапцам маладым  
І вярэка таго вінавацаў зьявілаць  
І у замак хутчэй, у падземнае пагнаць,  
А сам жа з дачкой пенаходам пайшоў.  
Смуціўся ён горка ды толькі без слоў..  
А поўско, тым часам, на-задзі ішло  
І строгі парадак у камандзі вяло.

IV.

У камэры цеснай, панурай турмы,  
У царсьцёве ўладарным безпросьветнай  
цмы,

Нядоля і скаргі і жаласьці сны,—  
Ляжыць на саломі нявольнік адзі.  
І сыра і цемна, як у ямі якой,  
У камэры гэтай, падземнай, глухой.  
І ён тут адзі змардаваўся, засох,  
І рукі і ногі стаіў у кайданох:  
Патраціў прасьветлыя жыцця гады,  
Ніхто-б ні падумаў, што ён малады.  
Усе адцвіло і завяло даўно,—  
Змарыла няволя і пекнасьць, відно.  
Спакойны і ціхі і хмуры ўсягды  
Нясе перыліва ён ценьжар вуды.  
Ніколі ні плакаў, здаецца, аб тым,  
Што згінуў так марна ў турме маладым,  
Што сілу, надзею і храбрасьць згубіў,  
Што зямлю і сьвет і людзей усіх забыў.  
Ніколі ні чуць ні ўспомніў аб тым.  
Турма адазвалялась спакоем на ім.  
На голай саломі дні й ночы ляжыць,—  
Прывык ужо бедны так гніці і жыць.  
Прывык ад жыцця на зямлі аддыкаць  
І дзень ад дня толькі сьмерці чакаць.  
Ці ночка надойдзе, ці дзень настае,  
Ці людзі гамоняць, ці птушка ляе,—  
Яму ўсе раўно. Каб нічога ні чуць,  
Ні знаць ні бачыць, каб вечна заснуць  
У камэры гэтай, у дазі ад усяго!..  
Німа ўжо сэрца, ні думак у яго..  
Адно толькі руку ён бачыць што-дзень  
І тую так слаба, як бы цераз цені.  
Яна яму хлеб із вадою падае,  
А болей нічога німа у яе..  
Чыя яна, хто яе у сьвеці ўладар,—  
Ні знае нявольнік, турмы гэтай цар:—  
Дзлужына, ці хлопец, ці хто із старых  
Прыходзіць к яму ні ад сьценаў сырых,  
Ні ад тэй із саломы пасьцелі сваёй,—  
Ні чуў ён ніколі, ніколі аб ёй.  
Каб можа-быць ведаў, за ласку-б падчас  
Так шчыра сумеў пазаваць яе раз.  
Але ні прышлося нявольніку знаць,  
Хто ходзіць у цяміні яму спагадаць.  
Адно толькі часам, як ляжа ён снаць  
І вочы закрыве і стане дрэмаць,  
Сны чорныя, страшныя сьняцца яму:  
Ён бачыць, як крадзецца хтось у турму,  
Як дзверы замкнутыя зычна скрыпаць,  
Як сізіцца нехта выбіць, зламаць;  
Ён чуе і рогат і плач без канца  
І песьні, каторым німа ні канца.  
Німа ні спакою ўсеньскую ноч  
І слухаць яму іх аж стане ці у моч,  
Бо ўсе ўспамінаюць аб волі яны,—  
У іх адважы і вольнасьць



Ей хутка устае, надзевае халат  
І ходзіць і ходзіць то ўперад, то ўзад.  
А сьлезы безмерна ліюцца з вачэй:  
Кі плача аб долі нішчаснай сваёй.  
І вось перад ім п'далека вакно,—  
Здаецца, без гратаў жалезных яно.  
І ён палахліва ідзе да вакна,  
Ні бачышы сьвету і сонца здаўна;  
Садзіцца на ём і ў чароўную даль,  
Нягду пазбыўшы і гора і жалю.  
Глядзіць і, здаецца, ён вольны ішоу.  
І лос свой шчасліва нашоу знайшоу.  
Вясенняя ноч над зямлей залягла  
І цемна і хмура... Цярушыць імга,  
А вецяр гуляе, рагоча, пле,  
У садзе між радау безлістых сьве,  
Над рэчкаю цемны, як хмара вісіць...  
І замак таемна і хмура глядзіць  
Высокаю вежай увакруг на прастор.  
І глуха і пудна. Часам каля гор  
Адно толькі слаба блісьне аганек  
І здасца, як воўчыя вочы здасек...  
Хістаюцца рады высокіх дубоў  
І сьняць пра раздолле прайшоўных гадоў,  
Як жыццё цвіло усягды каля іх.  
Як любым быў ім кожны радасны міг,  
Як сіла жыла, красавалася моц...  
Паўне вясення цемная ноч,  
Ні крыва, ні духа і жыцця кругом...  
Ша!.. Хтось у далі застагнаў пад вакном  
Высокаго замку і рантам прапаў.  
Адно толькі вецяр запеў, заіграў.  
Як пудна ў полі ў вясеннюю ноч!  
Як сэрца дрыжыць і нявольна ў скоц  
Трывога і страх западае яго...  
І сэрца ніколі ні знае таго,  
Што цемная ночка стаіць магла...  
Ша!... Цень вось да рэчкі ўжо падыйшла.  
Чытачу, нямога ўжо мне гаварыць,  
Пара бы хоць крышкы даўно сапачыць.  
Я лягу, а ты мо' паслухаеш сам,  
Што дзеіцца можа над рэчкаю тая.

Шырокія хвалі шумяць і равуць  
І берэг шырокі раз-по-раз грызучы...  
Да рэчкі дзяучына ў цішы падыйшла  
І плакаць, закрывшы свой твар, пачала.  
То плакала гора ў душы маладой,  
То сэрца стагнало, абвінушы нудой.  
А далей усе сыціхно... Запыло усе,  
І вецяр пачаў заціхаць на крысе.  
Адно толькі хвалі шумелі, раўлі,—  
Дзяучыні на вечнасьць спачынак далі.  
Нішчасная Галя, галубка мая!  
Дзе дзелася радасць, надзея твая?  
Дзе думкі, дзе шчасьце, краса і любоў?  
Усе згінуло прахам, ні вернецца зноў.  
І памяць між цемных людзей прападзе.  
Над рэчкай-магілай тваёй загудзе  
Адзін толькі вецяр. І хто будзе жыць,  
Ні скажэ, што шчыра ты умела любіць.  
Прайходзіць зіма... Зеленае лужок,  
Ажыў пад гарою хваёвы лясок...  
Запахлі пале макраватаў ралей.  
Вось птушкі няюць над вяскованай зямлей,  
І сонца праменні зіяюць някней,  
І сэрца ў грудзях забілось мацней.  
Кахаю цябе, маладая вясна!  
Ты радасць мая і надзея адна,  
Ты жывіш халодную, шхую кроў.  
У душы разліваеш спакой і любоў.  
Люблю без канца красаванне твае.  
У ім сіла і вера і думкі мае.  
І хмель, зачарованы шчасцем віна.  
Кахаю цябе, маладая вясна!  
На зямлю ажыўшую вечар сайшоў.  
Вось месяц глядзіць а-за цемных лістоў.  
Высокія ліны ў сада рагу  
Шумяць на дварэ. Ubачыш слугу  
З вяселым настроем на кожным шагу.  
І сьвеціцца замак міленькам агнеў,  
У палацы спачынак жаданні зыйшоў.  
Магнат той сусветны, валла той, князь,  
Сядзіць ён і дзверы адкрылісь насцяж  
У іх паявілася пара людзей,—

За імі ж, с паглядам пахмурых ачэй,  
Нявольнік змардованы доляй сваёй...  
— «Ну, досыць!.. Скажы мне, што ду-  
маеш ты?  
Чаго ты забраўся ў час ночы сюды?  
На што замаяў ты яе да сябе,—  
Надзею маю, усе думкі мае?  
Ты думаў, ніштожны ты, чорны чэрвяк,—  
Ты думаў, што будзе ўсе гэта так?  
І жыццё адно маладое згубіў...»  
— «Ой, князь! Я любіў яе, шчыра любіў.  
І душу яна мне сваю аддала.  
Але твая ласка між намі лягла.  
Ты, горды мучыцель, убіўца і ват!  
За гэтыя словы намерці я рад,  
Бо гэта праўдзівае званне табе.  
Ты Бога забыўся, забыўся сябе!  
Ты думаў, як кінуў у цямніцу мяне,  
Змарыць і любоў дарагую ў турме.  
Нішчасны!.. Ты бачыш, я ей толькі жыў.  
Дык знай, што дачку тваю год я любіў,  
Нізнаючы сну і спакою ў душы,—  
А два ў турэмнай, папурай цішы.  
І ведаў,—яна была верная мне!  
Табе і ні сьнілася падобнае ў сьне.  
Ні знаў ты любіць усе жыццё свае,  
Ты су маю душу і сэрца яе...  
Ты пуць нам навузіў да шчасця, і мы  
Халоднай адвагай зьвязалі нумы.  
Нягодны ты, подлы! Ты гэтаму рад?  
Маучы, крывадушца!..»  
— «Дык гэтак?!..» — «Ну, ват!..»

Канец.

Ф. Чэрнышэвіч.



## Сон.

Лето, сонцо, сазарейка,  
Рэка, рыбка ў ёй на дне,  
Пастушок, труба, жалейка...  
Нельк сьніцца-сьніцца мне.  
Гэта сон радзімых ніваў,  
Ранніх росаў ды зарпц,  
Шэптаў лесу, Нёмна зьвіваў,  
Век надбаючага піц.  
Сівы Горадзен адвечны  
Ім абмыты, абныты,  
Дзе шырокай, безканечнай  
Стужкай цягнуцца плыты.  
Ціхі замак над вадою,—  
Вартаўнічы тых вякоў,—  
Як тут лазіў грамадою  
Рой князеўскіх сьнякоў.  
Бадь грымеў, як дні, так ночы,—  
Ад пары аж да пары,—

І паненкаў зоры-вочы  
Нёман лашчылі стары.  
Тут паслы даўнейшай Польшчы  
Тры дзе моўчкі прабывлі;  
Прамаўчалі-б сьрок мо' й большы,  
Але ж далей ні маглі.  
Давалася адрачыся  
Ад дзяржаўных ім правоў:  
Кацярына, сьмяючыся,  
Правіла-б іх от-дэ кроў.  
На другім баку Францішкаў  
На гарэ стаіць касцёл.  
Шмат няргеў наш люд уніскаў,  
Як капаў глыбокі дол,  
Каб с касцёлу ў замак гэты  
Працягнуць падземны ход,—  
Ды дабіўся колісь мэты  
Пад прыгонамі народ.  
Калі пойдзем за надою  
На дарозі ў князеў лес,  
Дзе с халупкаў чарадою  
На жыццё бедак залез.

То Каложскую капліцу  
Убачым хмурую, як дол.—  
Хрысьціянство етуль ірэдзіца  
Пачыналася вакол.  
Гадоў восемсот мінуло  
(Хто ж мог гэтуткі пражыць?),  
А яна нібы заснула  
Ды над прываллю ляжыць.  
Дзе ж цяпер ты, родны Нёман,  
З мілым Гораднам маім?...  
Чужой песьні й мовы гоман  
Мусі лётае па ім...  
Але ж не,—то сон мой хворы!  
Родны ж там жыве наш люд,  
Тыя ж доли, тыя ж горы  
Там. Хоць я... вось тут.

Менск, 7/VI 1918.

Краўцоў Манар.





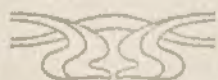
## Стварэнне бусла.

(Легенда).

Даўным-даўно, у вытоках Буга,  
Ніподалёк ад рэчкі той,  
Адзін сярод людзей, як пуга,  
Жыў Янка, чалавек сьвятой.  
Любіў ён Бога, шапанаў  
Яго законы, прыказанні,—  
Ды шчырасьць спраўдзіць пажадаў  
Бог некалісь у яго пытаньнях.  
Паклікаў Янку і сказаў:  
«Вось мех,—развязываць ні вольна;  
Што ёсьць там—ні глядзі». Узяў  
Яго на плечы Янка здольна.—  
«Ты мусіш адвесьці ды кінуць у рэчку,  
Развязываць і што там ёсьць—гэ-  
дзець  
Ні маеш права: будзе спрачка  
І кару дужую за гэта будзеш мець».  
Узяліў на плечы Янка мех.  
Насе, а сэрца так і бьёцца:  
Так хочацца, бярэ аж сьмех,  
Пабачыць, што ў ём чаўпецца?  
Змарыўся... Стаў... На мех глядзіць  
Ды чусь штось ніякі і варушыцца.  
Ні мог і сам сябе спыніць,—  
Мех развязаў і стаў дзівіцца.  
Гад, жабы, яшчаркі, вузкі—  
Брыда.—якой ні батыў ён на сьведзі;  
Блішчаць на сонцы, як нажы,  
Паўзлі з мейка яго, як плечі.  
Страх Янку агарнуў,  
Ад прыкрасьці ні знаў, дзе дзецца.  
Меха ён болы і ні врануў,  
І Богу даць адзяз бярэнца.  
На споведзь Янка йшоў і Богу  
С пакутай, як было, усё разказаў.  
«Ні дэтримаў, я нашую умову:  
Чорт спутаў, мех я развязаў».  
І ў гнені Бог сказаў да Янкі:  
«Каб пецысьць гэту усю сабраць,  
Ні будзеш мець ты мейсца, ні ста-  
янкі  
І будзеш буслам на зямлі гуляць»...  
І беларус буслоў шапуў;  
Ён каза: «Нельга бусла бінь,  
Бо Янкі у ём душа істнуе.  
Ён чалавек і хоча жыць».

30/ч 1918 г.

Пятро Крэчэўскі.



## І нудна...

І нудна, і часам бывае,  
Што сэрца ад рэчкі матчыць.  
Тады я ні рад, хто спытае  
І плачу, калі гаворыць.  
Бо ведаю, ніхто—у долі,  
Бо горе таму, хто адзіны.  
Без шчырых пласцаў у полі  
І песьня дзявоца—даліны.

Менск, 21/ч—18 г.

М. Запольскі.

## КРОНІКА.

**Курсы беларусазнаўства.** Закончыліся лекцыі па статыстычнай і гістарычнай географіі Беларусі (А. Смоліч) і па гісторыі Вялікага Княства Беларуска-Літоўскага (Я. Лёсік). Рэшта лекцый яшчэ чытаецца. Курсы маюць закончыцца 15-го чэрв.

**Беларускі тэатр.** У суботу 1-го чэрв. у Беларускай Народнай Домі імяні М. Богдановіча ставілася першы раз пьеса Ф. Аляхновіча «Калісь».

6-го мая у мястэчку Койданавае адбыўся Беларускі тэатр. Былі пастаўлены: «Ні розумам сьляміў, а сэрцам» і «Парэвіці» Крапіўніцкага. Аркестр балалаечнікаў іграў беларускія песьні.

**Выдавецкі рух.** З ініцыятывы Сакрэтара Асветы, А. Смоліча, Народны Сакрэтарыят паставіў выдаць кнігу вершаў паэты Алеся Гаруна «Матчын Дар», «Песьні Жалыбы» Якуба Коласа, «Новы беларускі лемэнтар» [граматку] А. С., «Літаратурную Хрыстаматыю» «Дзіцячую Чытанку» і «Праваслаўны Малітвеннік».

«Матчын Дар» А. Гаруна, «Дзіцячая Чытанка» і «Праваслаўны Малітвеннік» ужо друкуецца і ў скорым часе выйдзе ў продаж.

Пры Народным Сакрэтарыяце Асветы парушана пытаньне аб зладжанні камісіі для перакладаў лепшых школьных падручнікаў і кніжак для школ і народу.

**Л. Толстой і М. Горкі на беларускай мове.** М. Касцюк пералажыў на беларускую мову пьесу Максіма Горкага «На дне», а Р. Земкевіч драму Льва Толстого «Уласць немы».

**Беларуская гімназія у Будславе.** Беларуская гімназія у Будславе была зладжана, дзякуючы старанням надомато беларускага дзеяча З. Будзькі і ле дырэктара І. Васілевіча. Гімназія адчынілася ў пачатку вучэбнага году 1917 г. Народны Сакрэтарыят асигнаваў на ўтрыманьне гімназіі ў 1918 г. 20000 руб.

**Беларускі консул у Кіеве.** Сябар Беларускай Гандлёвай Палаты на Украіне, М. В. Трапковіч, 29-го мая назначаны консулам Беларускай Н. Рэспублікі ў Кіеве. Да часу гэтага назначэння абавязкі консулата на Украіне выконвала Беларуска-Гандлёвая Палата на Украіне.

**Беларускі Сакрэтарыят.** Першы склад Народнага Сакрэтарыяту Беларусі функцыянуе ў поўнай меры. Зладжанне новаго складу заняпулося і мае вырашыцца ні раней 10-15-го чэрвеня. Пан Р. Скірмунт, катораму, на моцы ўхвалы Рады, даручана зладжанне новаго складу Сакрэтарыята, адтрымаў ад Народнага Сакрэтарыяту спецыяльнае даручэнне з падзямчайнымі поўнамоцтвамі і правам

за межы Беларусі, на Украіну, адкуль мае вярнуцца ні пазьвей 10-го чэрвеня.

**Мірная дэлегацыя Беларусі.** У зьвязку з распачатымі мірнымі перагаворамі Украіны з Маскоўскай, Народны Сакрэтарыят паставіў паслаць туды новую дэлегацыю [заміж Р.-Міхайлоўскага і Цыўкеніча] дзеля дачынення у перагаворах пры размяжаванні Маскоўшчыны з Беларуссю.

**Гадаўшчына сьмерці М. Богдановіча.** У гадаўшчыну сьмерці нашаго паэты і пісьменніка М. Богдановіча, 26 (12)-го мая, у Беларускай Народнай Домі імяні [Дольная Ляхавіца] адбыўся літаратурны вечар, на каторым А. Смоліч і М. Касцюк прачыталі лекцыі з значэнні пэўна М. Богдановіча. Афіцеры Першаго Т-ва Беларускай Дзяч і Каманды дэклімавалі вершы М. Богдановіча. У праваслаўным саборы была адслужана паніхіда па ябоншчыку. Сьвятшчэннік меу кароткую прамову па-беларуску.

**Сход уцекачоў-беларусаў у Петраградзе.** 14-го красавіка ў царку «Модэрні» адбыўся сход уцекачоў-беларусаў і грамадзян беларусаў, заахешкалых у Петраградзе. Зышлося каля 800 чалавек. Першым разглядалася пытаньне аб супасным становішчы Беларусі. У часе дэбатаў над гэтым пытаньнем, адзін з прамовцаў сказаў, што «каталікі—ні беларусы, а с крыві і духу—палікі». Увеч перы заахваленаўся ад абурэння сходу. Пачаліся выгукі пратэстаў як ад каталікоў, так і ад праваслаўных: «гэта даўнейшая рэлігійная траўла, дадоў!» Словы прамовца, сказаўшаго, што «на Вольнай Беларусі ні павінна быць і ні будзе рэлігійнага іканання» сход страў гарачым вітаннем.

Петраградская арганізацыя Беларускай с.-д. рабочай партыі алучылася з большавікамі і ўступіла ў іх агульную арганізацыю пад назвай: «сэцыя беларусаў». У культурна-просветнай справы сэцыя мае поўную аўтаномію. Праз ёй закладаецца гурток «Ахвотнікаў Беларускага Народнага Штукатурства».

**Газета «Дзяніца»** Вестка Беларускаго Нацыянальнага Камісарыяту ў Маскве. «Дзяніца», на першы погляд, робіць прымерца ўражанне сваімі артыкуламі на «казены тэма», у каторых, кшталтам літаратурнай творчасці на плато, пералічаюцца ўсе сымпэтычныя грахі беларускай «буржуазіі» і беларускіх соцыялістаў «агодукаў» і пыхвалена маскоўскі кшталт грамадзкаго бытавання. Але гэта ўжо—справа густу, бо на Маскоўшчыне большавікі парадкі дадзлі ўсёму народу ў Вялікаросіі. Ні ладу, ні складу там німа, і змучаны вайною і рэвалюцыяй галодны народ маскоўскі думка адно аб тым, каб хутчэй прыйшла якая-нібудзь моцная ўласць, каторая б...



Большавіцкіх парадках двух гадак ні можа быць,—з надворку відней... І вось, калі прыгледзішся да «Дзянінш» бліжэй, дык відаць, што палітычныя артыкулы не толькі «казенны штыль», а за імі хаваецца праўдзівая любоў да сваёй бацькаўшчыны, бажаючы бачыць Беларусь цэльнай, ніпадзеленай і шчаслівай. Аб гэтым голасна сведчаць усе вершы і «ні-соцыялістычныя» стацыі «Дзянінш». Трэба толькі вярнуцца супрацоўнікам «Дзянінш» з Масквы да дому, на свёжэе роднае паветра, каб іх адурэнне на соцыялізм развёялася і знікло, як дым на ветру. Німа большых патрыстаў над беларусаў, а покі што, разуменства, з навукамі жывы—па воўчы й кны...

**Візытацыя прадстаўнікоў Беларускай Рады да фон-Фалькенгайма.** 27-го мая камандуючым X-й арміі генералам ад інфантэрыі фон-Фалькенгаймам былі прыняты прадстаўнікі Беларускай Рады, пп. Серада, Варонка, Аўсянік і Алексюк. У прыватнай размові змясьціліся спадатыны адносіны нямецкіх уласцей.

Далей, у больш падрабнай размові прадстаўнікі Рады мелі магчымасць праканана ў тым, што нямецкія акупаваныя ўласці ідуць на сустрэчу жаданням Беларускай Рады і нацыянальнаму беларускаму руху і што акупаваныя ўласці ханелі-б бачыць у Радзе пасрэдніка паміж нямецкімі ўласцямі і беларускім народам дзеся таго, каб на магчымасці зрабіць лепэйшымі жыццёвыя труднасьці, выкліканыя вайною.

**Важныя перамены у Менскай Радзе бурмістрау (Гарадзкой Управе).** Менскі войт (гарадзкі галава), П. П. Кашчэнка, родам дзесь з Херсоншчыны і трапіўшы да нас, у Менск, шукаючы сабе заробтку,—чалавек, глядзеўшы на беларускую справу, як пельня ў люстэрку,—прымушан такі быў падацца ў адстаўку. Як потым змясьцілася, пан Кашчэнка зляжыў с сябе абавязкі Менскага войта, наданыя яму ў часе вайны расійскай салдацкай, — па загаду нямецкай вышэйшай уласці. Як яно там ні было, але мы мусім сказаць пану Кашчэнку на прашанне: «Скратертыя вамь дорога! Едзьце туды, адкуль прыехалі. Спадзяемся, што хутка ні адзіл з вас накіруе ногі сваё пераз Воршу прэч на Маскоўшчыну.»

П. П. Кашчэнка адтрымаў апштыт (ухіленне ад службы) 25-го мая, а 27-го мая яго мейсцо заняў б. войт, пан С. Б. Хржонстоўскі, па правах камісара. Пан Хржонстоўскі—асоба усім вадохал у Менску, юрыст і грамадзянскі працаўнік. У свой час ён прызнаў сябе беларусам і называў сябе Хрушчэўскім, а ні Хржонстоўскім, як называюць яго паліцэска. Ёсць чукі, што пан Хрушчэўскі даў сваю згоду увайсці ў склад Бе-

ларускага Сэкрэтарыята кабінэту п. Р. Скірмунта, як сэкрэтар грамадзянскіх спраў. Пан Хрушчэўскі доўгазетні менскі войт. Будзем чакаць ад яго працы, як ад панаго беларуса, каторы любіць і родны горад свой і сваю Бацькаўшчыну.

**Галлерэя беларускіх пісьменнікаў і вучоных.** З ініцыятывы часовага маршалка Народнага Сэкрэтарыята, п. Я. Варонкі, артыста-малар С. Валансевича маюць галлерэю партрэтаў беларускіх пісьменнікаў і вучоных: Багушэвіча, Ніслухоўскага, Марцінкевіча, Я. Коласа, Я. Купалы, М. Богдановіча, Ф. Скарыны і інш.. Гэта галлерэя будзе цяпер аднаю, бо быўшыя да гэтага часу калекцыі згінулі ў 1915 г. у часі адступлення расійскага войска.

**Сямі-моуны слоўнік.** Па загаду Глаўнакамандуючага на Усходзе выданы слоўнік на сямі мовах: нямецкай, польскай, расійскай, беларускай, літоўскай, латышскай і жыдоўскай. Слоўнік мае 720 стр. формы лексыконаў. Каштуе ў зьраве 20 марак і 20% надбавкі с прычыны даражынні.

**«Вільня, як место мастацтва»** «Петраградское Эхо» у стацыі «Вільня, як место мастацтва» піша:

Назваміўшыся с кнігай проф. Вэбэра «Вільня, як место мастацтва», мы, на жаль, паміны адзначыць, што за многа дзесяткаў гадоў мы ні зрабілі таго, што немцы зрабілі ў два годы.»

**Беларуская Рада у Вільні.** 26 і 27-го мая у Вільні адбыліся пленарныя нарады Беларускай Рады. Зьехаліся ўсе сябры Рады с правінцыі. Разглядаліся вельмі важныя справы беларускага жыцця і прыняты адпаведныя рэзалюцыі.

У нарадах мелі дачыненне дэлегаты Гродз. Губэр. Цэнтр. Камітэту злучаных грамадзкіх арганізацый у Петраградзі. Камітэт гэты меў поўнамоцтвы ад 451000 арганізаваных уцекачоў з Гродзеншчыны. Дэлегаты, апіраючыся на рэзалюцыі зьездаў уцекачоў, выказалі сваю згоднасьць с палітычным кірункам Рады.

Радае даручае гродзен. дэлегатам палітычным мандат ад імяні 451000 арганіз. уцекачоў. Са свайго боку Рада прасіла Камітэт займацца вярочаннем разам з гродзен. такжэ і уцекачоў-беларусаў з Віленшчыны, Меншчыны і Ковеншчыны.

**Злажэнне Сэкрэтарыяту Б. Н. Р.** на некі час затрымаўся с прычыны вездуду раднаго пана Р. Скірмунта на Украіну. Радны Р. Скірмунт, катораму даручана фармуванне Сэкрэтарыяту, адтрымаў надзвычайныя поўнамоцтвы Рады для выпадзення ватта важнай палітычнай жысці на Украіне. Разам с тым, ён будзе мець перагаворы з беларускімі дзеячамі на Украіне ў справе дачынення іх да дзяржаўна-тэарэтычнай працы на Беларусі.

**Беларускія арганізацыі на Украіне.** Закінутыя далёка ад сваёй Бацькаўшчыны беларусы-ўцекачы і былыя ваенныя наладзілі ў Харкаве і Кацярынаславе Беларускай Рады. Новы ўкраінскі ўрад адносіцца да беларускіх арганізацый вельмі спагадна.

**Беларуская музыка.** Проф. менскай кансэрваторыі, І. Н. Усьцюжанінаў, пачаў збіраць беларускія матывы і музыку для беларускай оперы. Акрам гэтаго, Усьцюжанінаў піша музыку на словы сучасных беларускіх паэтаў. Ужо напісана добрая і пекная музыка на словы сонета М. Запольскага «Павер ты мне» У хуткім часе ім жа будзе напісана музыка на словы розных беларускіх паэтаў для сольнага харавога спеву.

Усё напісанае Усьцюжанінавым спевачніцтвам у беларускіх тэатрах. Проф. І. Н. Усьцюжанінаў просіць усіх, хто ведае народныя беларускія матывы, давацца да яго (Скобелеўская, 34.)

**Роспуск Менскай Гарадзкой Думы.** С 4-го чэрв. па загаду Глаўнакамандуючага (Арме. Обэркомандо) распушчана Менская Гарадзкая Дума, заміж каторай устаноўлены магістрат па камісарскіх правах. У склад магістрата назначаны: С. Б. Хржонстоўскі—войт, Г. Каплан—яго намеснік; Цывінскі, Даўнар-Запольскі, паня Кодзіс, як мескія райны. Пры магістрату будзе існаваць Рада дарадчыя з менскіх жыхароў.

**Апэка Народнага Сэкрэтарыяту над Беларускім тэатрам.** Загадчык трупы «Першаго Т-ва Беларускай Драмы і Камедыі» Ф. Ждановіч зьвярнуўся да Народнага Сэкрэтарыяту с просьбай аб прыняцці пад апеку беларускага тэатру ў яго поўным складзі. Народны Сэкрэтарыят на гэта даў сваю згоду.

**Украіна і Беларусь.** У зьвязку з расійска-украінскімі мірнымі перагаворамі, украінскае міністэрства разглядало пытанне аб адносінах між Украінай і Беларуссю. Украінскі ўрад будзе падтрымоўваць прынцып самаадзначэння народаў і з гэтай прычыны пойдзе на сустрэчу ўтварэнню этнографічнай, здольнай да жыцця, Беларускай дзяржавы. Аднак, с прычыны таго, што Беларускі ўрад яшчэ акапачальна ні устаноўлен, а Беларускае гаспадарства [дзяржава] знаходзіцца яшчэ ў стане ўтварэння,—з ім пры мірных перагаворах з Расіей будзе цяжка лічыцца офіцыяльна. Усё ж такі украінскі ўрад на мірных перагаворах будзе бараніць жыццёвыя інтарэсы Беларусі.

**Беларуская дэлегацыя на Украіне.** Беларускае дэлегацыя была 1-го чэрв. у міністра заграпнічных спраў Украіны ў справе ўсталявання беларуска-украінскіх граніц і дачынення беларусаў да мірных перагавораў з Расіей. Дэлегацыя падала ноту аб апавяшчэнні нізалежна-



сьці Беларусі, просічы, каб Савецкая рэспубліка прызнала не ды каб былі пататы перагаворы аб грайцах і гандлёвых зносінах.



## С песьняў Тараса Шэўчэнка.

### Запаведзь.

Як пажру, дык пакавайце  
Мане ва магілі  
Сярод стагу шырокаго  
На Украіні міхай.

Каб шырокія палаткі  
І Дняпро і кручы  
Было-б відно,—было чуці.  
Як раве раўчы!

Як падігце з Украіны  
Ды у сіняе мора  
Кроу нарожу,—вось тады я  
І палаткі в горы

Усе пакіну й панасуся  
Да самога Бога  
Маліцца. А да таго  
Я ні знаю Бога!

Пакавайце ды ўставайце,  
Кайданы вароне,  
І варожай злой прысёю  
Волю аправаце!

І мяне у сямі чыкай,  
У сямі вольнаб, понай,  
Ні забудзеце памінуці  
Ні злым, нікім словам.

### Разрытая магіла.

Сявец піхі, краю мілам,  
Мая Украіна!  
Зя што пібе сизандравані,  
Зя што, мана, пісці?

Ці ты рава да ўскод сонца  
Бог у ні малілася?  
Ці ты дзетчак шіраўных  
Добра ні вучыла?

— «Малілася я, турбаралася,—  
Дзень і ноч ні спала,  
Снах дзетчак даглядала  
У звычай навучала.

Вырастай мае кветкі,  
Мае тым дзеткі,  
Панавала і я калісь  
На шырокім сьвеці.

Панавала... О, Богдане,  
Ніраўным сыну!  
Ты палілацця пачер на матку,  
На сваю Украіну.

Што, калішчы, сьпевава  
Іра сваю падары,  
Сьвадзілі песьняю панівала,  
Быгалада полю.

Ой, Богдане, Богданочку!  
Каб я была зыла.  
То у калісцы прыдумала б,  
Над сэрцам прысела!

Стань мае заграданы  
Жыдані, Нямочі:  
Сымь мае на чужыні,  
На чужой рабоці.

Дняпро, брат мой, нямыхае.  
Мане пакідае,  
Мае мілая магіла  
Маскаль разрывае...

Ніхай рые, раслапае,—  
Ні сьвае шукае;  
А тым часам перавертаі  
Ніхай надрастаюць  
Ды й паможуць маскарэві  
Гаспадаравані  
Ды з матулі палатану  
Сарочку адымані.

Пасыпашайце ж, нідаждкі,  
Матку ў катавані!

На чайшэра распанала,  
Разрыта магіла.  
Чаго там лым шукаюць?  
Што у нас згубілі?  
Вайкі стары... Ох, каб лым  
Знайшлі тое, што там пакавана!  
Ні плакалі-б дзень, маці ні зымвала-б!

Крауцоу Макар.



## Прароцтвы аб пагодзі.

Мы ўжо ўспаміналі аб працах п. Ст. Падберэскага, каторы 25 гадоў рабіў досьледы аб зьменах пагоды ў нашым краю. Цяпер, на просьбу яго, друкуем прысланыя нам рэзультаты яго работы.

«Баромэтр, як прылада дзеля прароцтва пагоды, мае вялікую вагу для хлебарабаў, але дзеля далейшае мэты яго помала. Ядыная крыніца, дзе можна шукаць развязкі гэтага пытаньня гэта—законы, якія кіруюць атмасфэрычнымі пераменамі. За аснову дзеля прароцтва пагоды на месяцы і годы можна ўзяць заўважаную ў прыродзі падобнасьць—у прыбліжэньні, у агульных рысах з некаторымі ваганьнямі—двох чародных дзесяцілеціў і двух чародных пародаў: кастрычнік—марэц, красавік,—верасень, у чарадаванні падобных да сябе гадоў і месяцаў; напр., 1900 год падобны да 1910, 1901—да 1911, 1902—да 1912 і т. д.; кастрычнік 1900 году падобны да красавіка 1901; зістапад 1900—да мая 1901; марэц 1901—да верасня 1901 і т. д.

«Апіраючыся да памянутых дзьвух асновах падобнасьці гадоў і месяцаў, мы можам болей-меней прарочыць пагоду на шасьцімесячны перыод—ад красавіка да верасня з лікатарымі ваганьнямі. Аднак, я хачу асабліва адзначыць слова «падобнасьць», бо ўсе прароцтвы даюць толькі болей-меней тожна.

«Спадзеваная пагода на шэсьць месяцаў—ад красавіка да верасня 1918 году—ў нашым краю мае быць гэтакя:

Красавік: суха, халады; каля 30—прымаразкі.

Май: халады, вільготны.

Чэрвень: мала цёпла; лічаныя гарачыя дні, вільготны; крыху дажджу—ў меру патрэбы.

Ад 2 ліпеня да 16 жніўня —благая пагода на 6 тыдняў, з лішкам вільгаці. Мае дзяліцца на тры перыоды:

першы двухтыднёвы перыод ад 2 да 16 ліпеня: бурны навалыніцы, ветры;

спадзеваныя крытычныя дні з навалыніцамі—каля 2, 6, 11 і 15;

другі двухтыднёвы перыод ад 17 ліпеня да 1 жніўня—блізка ністанныя слата, без навалыніцы, без сонца, без ветру;

трэці двухтыднёвы перыод ад 2 да 16 жніўня; першы тыдзень блізка ўвесь пагоды, другі—дажджлівы;

Дзень 16 жніўня можна лічыць апошнім днём блажой пагоды.

Другая палова жніўня: суха, адзін раз перападае дождж.

Верасень: суха.

«На гэтым канчаецца прароцтва пагоды на памянутыя шэсьць месяцаў—ад красавіка да верасня. Апіраючыся на рэшце аграмічных і вільготных даных, я прабую схарактарызаваць пагоду на два чародныя месяцы: кастрычнік і зістапад 1918 г.:

Кастрычнік—суха, холад.

Каля 2 лістапада —пачатак зімы: земля замерзне на суха, без папярэдняе восеннай слаты.

«Гоман»



## Гутарка Александра і Сыцепана.

«Вот жидоўка, Фрыдланда Сорка,

Прыпраўляе добра мед:

Тут і саладка, і горка.

І ў магох чунь заварот.

Абы толькі я дарваўся

Да яго, дык хлебанаў!»—

Гэтак вось раз спавезаўся

Александра Сыцепану.

Трэ ж было такой пракум:

Хтось вандліну ў Станкі ўкраў.

Перагрэсьлі сьрозы мы усюды

Гумны, слоці... Сьлед прапаў.

Прагарала хмысьлю—спрана.

Ні знайсьці прапажы жве...

Мы йшчэ зірк да Станіслава—

Згуба а ў яго гумне!

Рады мы, сымлеца Станка:

Есьць каўбасам, кумнякі...

Будзе ў Соркі зноў гулянка

А мядок, бач, «падаўкі»!

Вось паклікалі на піво

І мяне і панятых.

Я бягу да Соркі жыва

Баранік зьявіўся ў міг.

Цэлы дзень мы там гулялі,

Дык жа трэба, як на зло,

Вечарком, у самым базі

Ліхо пробаршча ўнясао.

Вось мы ўсе і патрухлелі...

Я скарэй пад ложка—шымг!

Толькі, добра быўшы ў хмелі.

Асыкнуўся Баранік:

«А чаго ж тут пан шукае?»—

Ізыкам баўгнуў, засьмяя:



Сорка, у страху ледзь жывая,  
Стала ніха пры даверках.

Пробарніч — бойні чалавечак —  
Так адказнае яму:

«Бач, шукаю я авечак,  
Што зблудзілі у карчму!

Вось нас клічу ісьці да дому  
Да дзяцей і да жанок...

І ля ўцехі духу зноў  
Ні зьяўляцца у шматок».

Баравік шукаў зачэпкі  
І ўжо браўся да грудзей,  
Але ксёндз ні зломка, кропкі,—  
Адапхнуў яго бардзей.

На пагах ён ледзь трымзўся,  
Дык назад і палянеў.

Сьмех агульня скрозь узьляўся,—  
Баравік упаў у гнеў.

Уснарабкаўся памалу  
І ну гнацца дай у міг!  
Удзьверы ты! Зьмуча с шалу,  
Адчыніць ні можа іх.

Ксёндз, выходзячы, а падворку  
Дзьверы клямкай зашчаліў.

Гэтак нас усіх і Сорка  
І гулянку абакпіў.

Дык і дронна, бач, Сьнепаве,  
Што кіруе намі жнд:  
Ксёндз ні дасць напяр адхланьня—  
Траба кінуць мёд, бо стыд».

Сьмільчын, 20-тг—1947г.

А. З.



## Весткі с краю.

**В. Слабада-Кучэнка, Слуцк. пав.** Тутэйшая моладзь, зразумеўшы сучаснае становішча Беларусі, злучылася у гурток «Зарніца», а матаў зрабіцца вольнымі рагатамі. Мае ён і культурна-прасьветныя заданні. З гэтаго ж і пачалася праца.

28 красавіка [ст. ст.] гурток ставіў спектакль. Ігралі «На равніні», кам. Крапіўніцкаго. Ігра артыстаў была вельмі добрая, калі ўзяць пад увагу тое, што ўсе з іх былі першы раз на сцэні, а вікатарыя, дык сцэны дэкару і ў вочы ні бачылі.

Народу было шмат, і ўсе асталіся вельмі здаволены. На Тройцу маняцца гэтак сама рабіць прадстаўленне.

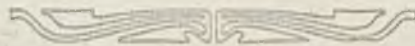
Гэтак-та у нас робіцца: старыя былі прачнуліся, але зноў заснулі, а маладыя збудзіліся, злучыліся і працуюць. Пачаў ім Божа! *Янка Кушэль.*

**Дв. Філіповічы, Мазырс. пав.** Нідаўнімі часамі на гэты двор у вочы зьмідні зрабілі напад. Упраўляючы дваром, п. Н. і яго сям'я былі збуджаныя страдамі, якія сыпаліся густа у ва ўсе

вокны дому. Ніштасная сям'я была на валасок ад сьмерці, ні можучы ні ўчыць, ні барацца. Калі ад стрэлаў узніўся пажар, п. Н. і яго сын сталі стрэляць, каб даць змогу ўчыць кабетам — нявестцы і яе сястры — з дому. Уцёкаць прышлося праз вакно, пад градам куляў. Нейкім цудам сям'я здолела ўчыць жывымі і цалымі. Сярод зьмідняў сёньня некалькі равельных.

Згарэла вельмі шмат цёплых рэчаў, належаючых да гаспадара двору п. Богуща, а так само ўсе рэчы, грошы і адзежа пана Н. і яго сям'і.

Страты вялізныя. Вязьнецца прасока.



\*\*\*  
Азьяву Гурткам «Зарніца» у вёсках  
Слабада-Кучэнка і Старица, Слуцк. п.

Бачу «Зарніца» на ўсходзі  
Над вёскай Слабадкай узійшла,  
Колькі праменьняў у прыгодзе  
Кінула й далей пайшла.  
І ў Старицы сьвечэ яна,  
Як раніцай сонца на ўсходзе,  
Народ прабуджае яна  
І добрыя думкі наводзе.  
«Зарніца», сьвяці ты у душы  
Селянскіх хляпоў і дзеўчат,  
Каханне у іх запішы  
Да нівак радзімых, да хат.  
Зрабіся прароцтвам гадзіны  
Братарства, кахання, свабоды,  
У якой ушанаваці паніны  
Народ наш чужыя народы.  
Накаж іх праўдзівую сьнежку,  
Каб выйсьці на вольнасьці шлях,

Вядзі праз жыццё па ўзмежку  
У квяцістых народных палях.

Юрка Прышчэпа.

## Таварышу.

Ці ты бачыў, як па мору  
Пойдуць хвалі чарадою?

Як у сібірнейшым напору  
Б'юць у бераг у час прыбою?

Моро певіцца і зліцца,

Нісуньня сонца вазы,

Быццам с злосьцю хоча ўпіцца

Сілай моцнай сваёй у скалы,

Каб зьварнуць усе цвярдзіны

Ды разабіць усе прашкоды

Ды, разьбіўшыся па раўніні,

Ураз здаволіцца свабодай.

Але моцна стаяць скалы,—

Адбіваюць усе напоры

Буйных хваляў і дзікіх валаў,

Што іграе імі мора.

Так і ты, таварыш мілы,

Будзь у жыццё пібы скала

І адважна, поўны сілы,

Вакой з бураю-навалай.

Аб цвярдзіну гордай волі

Разьбілай бяды напоры

І ў барбе за шчасьце-долю

Спыймай мора, зрывавай горы.

Цішна Гартны.

Рэдактар Я. Лёсін.

Вышлі з друку і прадаюцца новыя беларускія кнігі:

1. **Дзіцячая Чытанка** ц. 50 кап.

2. **ПЕРШЫЯ МАЛІТВЫ**  
і пазнанне праваслаўнай веры. ц. 15 кап.

Друкуецца і хутка выйдзе зборнік вершаў

**Алесея Гаруна**

**„Матчын Дар“**

Усе кнігі можна купляць у Беларускай Кнігарні, Захараўская, 18.

Гандляром скідка.